

**УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ
ФИЛОЛОШКИ ФАКУЛТЕТ
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ**

ИЗВЕШТАЈ О ОЦЕНИ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ

<p>I ПОДАЦИ О КОМИСИЈИ</p>
<p>1. Датум и орган који је именовео комисију:</p> <p>Наставно-научно веће Филолошког факултета, 19. 4.2017.</p> <p>2. Састав комисије:</p> <p>1. Ментор: др Јасна Стојановић, редовни професор, Филолошки факултет, Београд, изабрана у звање 3.5. 2015.год. Ужа научна област: Шпанска књижевност.</p> <p>2. Члан комисије: др Зорица Бечановић-Николић, ванредни професор, Филолошки факултет, изабрана у звање 19.11.2013. Ужа научна област: Општа књижевност.</p> <p>3. Члан комисије: др Кринка Видаковић-Петров, научни саветник (у пензији), Институт за књижевност и уметност, Београд, изабрана у звање 21.12.1999. Ужа научна област: Компаратистика.</p>
<p>II ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ</p>
<p>1. Име, име једног родитеља, презиме: Јасмина Арсеновић-Вујотић</p> <p>2. Датум рођења, општина, република: 18.6.1977, Београд</p> <p>3. Датум одбране, место и назив мастер рада: 23.10.2008, Филолошки факултет, Београд. „Фигура ђавола у песничкој збирци <i>Четири канона</i> Ивана В. Лалића“</p> <p>4. Научна област из које је стечено академско звање магистра наука: Српска књижевност XX века.</p>
<p>III НАСЛОВ ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:</p>
<p>Новозаветни подтекст <i>Дон Кихота од Манче</i> Мигела де Сервантеса</p>
<p>IV ПРЕГЛЕД ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:</p>
<p>Докторска дисертација има 225 компјутерски сложених страница. Подељена је на седам поглавља: I. Увод. II. Стваралаштво Мигела де Сервантеса у контексту шпанског</p>

еразмизма. III. Шпанска монархија раног модерног доба. IV. Новозаветни подтекст *Дон Кихота*. V. Хришћанска начела лутајућег витештва. VI. Парадокс апостола Павла у карактеризацији Дон Кихота и Санча Пансе. VII. Поступак алегоризације у *Дон Кихоту*. На крају тезе налазе се одељци *Закључак* и *Литература*.

У **уводном поглављу** докторанткиња поставља полазну премису – да Сервантесов роман имплицитно води дијалог са „великим кодом западне цивилизације“, првенствено са *Светим писмом*. Образлаже методологију примењену у тези (теорије интертекстуалности комбиноване с традиционалном компаратистиком, затим анализа, синтеза и дескрипција) и дефинише кључан појам „подтекста“. Преузима га и користи у значењу „већ постојећег текста одраженог у новом тексту“ и „смисла који није непосредно казан, већ се наслућује испод онога што је написано“. Такође, дефинише циљ свог истраживања, а то је да, упоредним читањем те анализом *Дон Кихота* и *Новог завета*, одреди аспекте Сервантесовог романа који остварују интертекстуалне везе са култним текстом, да их именује у категоријама теорија интертекстуалности и да интерпретира могући смисао њиховог присуства у роману, везе са јунацима, фабулом и темама које су проблематизоване.

Друго поглавље, „Стваралаштво Мигела де Сервантеса у контексту шпанског еразмизма“ (стр. 6-51) садржи следећа потпоглавља: II.1. Еразмо Ротердамски: живот, стваралаштво и судбина у времену. II.2. *Похвала лудости*. II.3. Рецепција Еразма у Шпанији XVI века. II.4. Сервантес и Еразмо.

У овој опсежној глави ауторка подсећа на личност и деловање Еразма Ротердамског, потцртавајући његов допринос верском и културном наслеђу западне Европе. Даје детаљан увид у Еразмове идеје, активно тумачене тек у 20. веку, кад и почињу повезивања са шпанским писцем. Прелази на шпански еразмизам и његов уплив на Сервантесову поезику, дајући преглед тог интерпретативног тока у тумачењу Сервантесовог књижевног хоризонта, и, посебно, *Дон Кихота*. Упућује у тумачење лудости као разборитости и поставља паралелу, кључну за тумачење *Кихота*: Сервантесопва луда, луда по Еразмовом моделу, заправо је мудрац. Такође, овде успоставља везу са *Библијом*, односно, сасвим прецизно, са *Посланицом апостола Павла*.

Треће поглавље, „Шпанска монархија раног модерног доба“ (стр. 52-85), посвећено је испитивању Сервантесовог места у друштвено-историјским околностима једне од најзначајнијих деоница у историји Шпаније – *Златном добу*, које се протеже од витешког периода Карлоса V Хабсбуршког, до оног Филипа II. Докторанткиња даје преглед духовне историје Шпаније тог периода, упућујући проницљив поглед на значајне институције и појаве – инквизицију, систем образовања и универзитете, индекс забрањених књига, истине и митове, феномен каста, сукоб старих и нови хришћана, одјек Противреформације и Тридентског сабора и слично, намерна да објасни због чега се Сервантесов *Дон Кихот* сматра, „чуваром шпанске тајне и двосмислености шпанске културе“, односно уметничким коментаром националних тема и проблема историјске реалности Шпаније.

Четврто поглавље, „Новозаветни подтекст *Дон Кихота*“ (стр. 86-102), оставља по страни разматрање Сервантесове религиозности и његов лични однос према вери, да би пажњу усмерило на предметни роман, дајући полазишне констатације о релацији *Дон Кихот* – *Библија*, као и процени Сервантесовог познавања култне књиге. Јасмина Арсеновић-Вујотић бележи како су до сада анализе (како иностране, тако и српске) ретко нудиле одговор на питање о томе због чега је првом модерном романописцу било потребно да уведе преобликовања тако озбиљног референта какво је *Свето писмо* у своје хумористичко приповедање и истражује какве значењске и естетске учинке остварује то присуство. У том смислу, она овде трага за експлицитним библијским цитатима али и за реминисценцијама, алузијама, перифразама и паралелизмима и симболичним присуством

култне књиге у тексту Сервантесовог романа. Констатује да су главни носиоци библијске речи у роману Дон Кихот и Санчо Панса.

Пето поглавље, „Хришћанска начела лутајућег витештва“ (стр. 103-139), садржи потпоглавља: V.1. Двосмислености критике витешких романа у *Дон Кихоту*. V.2. Наоружано хришћанство у историји и фикцији. V.3. Витешка мисија у *Дон Кихоту* и поруке јеванђеља. У првом се ауторка пита о суштинском значењу *Дон Кихота* и разматра релативизацију валидности пишчевих исказа о критици витешког романа, реферишући се на интерпретативне токове, критичке приступе и мишљења 20.века, који традиционално иду од виђења о непроблематичној комици до романтичарских интерпретација. У другом потпоглављу дат је историјски преглед витештва као историјског феномена и објашњена веза са хришћанским постулатима (вitezови као војници вере, њихова борба као вид хришћанске борбе против зла), а потом осветљава њихов фикционални пандан – витешки роман. Докторанткиња указује на сличности и значењске паралеле између садржаја *Новог Завета* и *Дон Кихота* и региструје облике преламања витешког и хришћанског на низу примера.

Шесто поглавље насловљено је „Парадокс апостола Павла у карактеризацији Дон Кихота и Санча“ (стр. 140-187) и садржи целине: VI. 1. Страно логици: виђење хришћанства у *Првој посланици Коринћанима*. VI. 2. Препознавање парадокса апостола Павла у *Велеумном племићу*. VI. 3. Дон Кихот, његове врлине и реминисценције на *Нови Завет* у призорима његовог деловања. VI. 4. Духовне особине Санча Пансе. Ова глава доноси саму срж тумачења романа у „библијском“ кључу. Поступно се крећући кроз Сервантесов текст и проналазећи аналогije са јеванђелским текстовима, докторанткиња изводи филигранску анализу епизода и главних ликова Сервантесовог романа. Према њеном тумачењу, немогуће је дословно читати оно што је речено о витезу и штитоноши. То уплитање нечег што је много више од потребног за смисао приче и што уноси двосмисленост, за њу представља знак да Сервантес доследно гради и идејну раван у којој је могуће да лудост истовремено буде и мудрост. Она верује и аргументовано доказује да је овде реч о фигуративном приказивању конфликтности хришћанских (духовних) и овоземаљских (цивилних, друштвених) норми живљења. По низу назнака препознаје да су Дон Кихот и Санчо носиоци хришћанских врлина (добронамерност господара, кроткост, мирољубивост и трпеливост штитоноше), али да тога има и у одвијању њихових пустоловина (Вече са козарима. Беседа у коначишту. Сустрет са галијашима, итд.). Парадокс апостола Павла из текста *Прве посланице Коринћанима*, у којем се хришћанство метафорично представља као мудра лудост, препознаје као могућу основу на којој задобија значење парадоксална карактеризација главних јунака *Велеумног племића*, као лудих, али и мудрих; сматра да се овим отвара могућност да се Сервантесов роман, уз оно што дословно значи, сагледа и као фигуративна приповест о хришћанском начину живота.

Седмо поглавље, „Алегорија у *Дон Кихоту*“ (стр. 188-208), има два потпоглавља. У VII.1. докторанткиња говори о алегорији као реторском модусу и осврће се на примере из историје књижевности, од Антике, преко шпанског 17. века, па све до данас. VII.2. У другом, „Дон Кихот као ’двоструко писмо’: читалачко лудило и/или мудра лудост хришћанства“ разлаже зашто би фикционални свет Дон Кихота могао да буде сагледан као развијена алегорија и препознаје алегоричност у лудилу главног јунака, за које каже да поседује неку „вишу семантику“. Изналази и повезује и многе друге елементе са јеванђељем и његовим порукама, илуструјући то низом примера.

Закључак обухвата стране 209 до 211.

Литература је подељена на примарне изворе (стр. 212) и на секундарну литературу (стр. 212-224).

V ВРЕДНОВАЊЕ ПОЈЕДИНИХ ДЕЛОВА ДОКТОРСКЕ ДИСЕРТАЦИЈЕ:

Јасмина Арсеновић-Вујотић приступа *Дон Кихоту* као алегорији, као делу са два значењска плана. На дословном плану, роман говори о „витешком лудилу“ (и разара свет витешке фикције), а на преносном о „хришћанском лудилу“. Она подсећа да Тасо крајем 16. века мења поетолошку мисао о алегорији (сервантиста Едвард Рајли препознаје Тасове одјеке код Сервантеса) ставом да и алегорије треба да буду веродостојно подражавање. Дакле, према Ј. Арсеновић-Вујотић, алегоричност у *Дон Кихоту* остварује се у духу Тасове идеје – да је дело реалистички уверљиво, а тиме и теже разазнатљиво као алегорија.

Притом, Сервантесов приступ теми није трагички, већ хумористичко-иронични, као код Еразма, само са посебним поетским квалитетима (нова форма, психолошки реализам, језички хумор, итд). Све епизоде романа су варирање истог – мудра лудост на делу. Читалачке лудости Алонса Кихана, његова везаност за стварност књиге и писаног кодекса, тип идеала за које се бори, мотивисаност љубављу, вера у натприродно, спремност да страда – веома личе на идејне претпоставке „лудости хришћанства“, чији је гласноговорник у *Библији* апостол Павле. Стога је ова докторска теза посвећена представљању разлога због којих би приповест о читалачком лудилу Алонса Кихана могла да се сагледа и као алегорија 'лудости' хришћанског начина постојања. Кандидаткиња вели да се *Дон Кихот* може читати као варијација исте теме и истог стила (као код Еразма, 'шаљиво о озбиљном'), то јест да је и 'витешко лудило' варијанта 'мудре лудости', али остварена у роману, када су луде (дотад алегоријски ликови) постале бића; заплет о човеку који луди читајући књиге о витезовима омогућио је Сервантесу да прикаже хришћанина као луду и подвуче парадокс који указује на инкомпатибилност световног и духовног начина живота. Сервантес се као уметник бави овим, 'стварним' светом, тиме како изгледа живот хришћана 'овде и сада', из овоземаљске и људске перспективе (из 'света одоздо') и о томе, верује кандидаткиња, фигуративно говори кроз причу о витешком подухвату Дон Кихота и Санча Пансе. Притом прецизира да су два вида романа који најснажније алудирају на *Нови Завет* витешка начела (у својој сличности са оним јеванђељским) и парадокс мудре лудости у карактеризацији јунака.

VI Списак научних и стручних радова који су објављени или прихваћени за објављивање на основу резултата истраживања у оквиру рада на докторској дисертацији:

Студије у часописима:

"Erazmvske interpretacije *Don Kihota* u srpskoj nauci o književnosti". U: *Nauka i savremeni fakultet II*, Filozofski fakultet, Niš, 2013, str. 272-282.

„Uvodna reč“. U: Jasmina Arsenović (priređivač), „O *Don Kihotu*“. Treći program, 158, 2013, str. 9-12.

"Una tantica parte del cielo: el humor y el simbolismo religioso en el *Quijote*". U: Mianda Cioba (coord.), "El retablo de la libertad: La actualidad del *Quijote*", Institutul Cultural Roman, Bucuresti, 2016, str. 286-300.

"Pluzija, *Библија* i *Кихот*". U: Vuka Jeremić, Nataša Vasiljević (ur.), *Šekspir i*

Servantes: 400 godina od smrti. Univerzitetaska biblioteka "Svetozar Marković", Filološki fakultet, 2016, str. 135-142.

Приређивање темата:

"O *Don Kihotu*". *Treći program*, 158, 2013, str. 9-112.

Преводи студија:

Ijan Vat: "Mitovi modernog individualizma - Don Kihot od Manče". Prevela sa engleskog Jasmina Arsenović. *U: Jasmina Arsenović (priređivač), „O Don Kihotu". Treći program*, 158, 2013, str. 13-45.

Žan Kanavađo: "Život i književnost: Servantes u *Kihotu*". Prevela sa španskog Jasmina Arsenović. *U: isto*, str. 46-61.

Entoni Klouz: "Tumačenja *Kihota*". Prevela sa španskog Jasmina Arsenović. *U: isto*, str. 62-81.

Kerol B. Džonson: "Kako se danas čita *Kihot*". Prevela sa španskog Jasmina Arsenović. *U: isto*, str. 82-96.

Marijano Delgado: "Mističko i mesijansko hrišćanstvo *Kihota*". Prevela sa španskog Jasmina Arsenović. *U: isto*, str. 97-112.

VI ЗАКЉУЧЦИ ОДНОСНО РЕЗУЛТАТИ ИСТРАЖИВАЊА

Еразмова *Похвала лудости* (1511) увела је у књижевност ренесансе хумористичко-иронично виђење хришћанског начина живота као својеврсне 'мудре лудости', и то као уметничку обраду идеја из *Прве посланице Коринћанима* апостола Павла. Хришћани су (као) луде јер не делају по принципима здравог разума, него вере; руководе се невидљивим/духовним законима, дајући предност ономе што је писано у књигама Библије (пре него емпиријском искуству); начелно, гледају на живот и понашају се суштински различито од нерелигиозних људи, па су перципирани као луде (дају главни значај љубави, верују у чуда, не брину за материјална добра, све трпе и праштају, опонирају уобичајеном у људским односима, не свете се, и томе слично, у духу јеванђељских постулата).

Докторанткиња по три основна елемента изводи закључак да *Дон Кихот* води дијалог са *Новим заветом*: 1) витешки идеали су исто што и хришћански (идеали љубави, заштите других, вере у чудесно, подвижништва, аскезе...); 2) *Дон Кихот* и Санчо су и луди и мудри, што алудира на парадоксе апостола Павла, а по неким епизодама се види да се не ослањају на витешке, већ на јеванђељске постулате; 3) постоји отворена могућност алегоријског читања заплета, ликова, амбијента и ситуација из романа. Отуда Ј. Арсеновић-Вујотић приступа *Дон Кихоту* као алегорији, односно делу са два значењска плана. На дословном плану, оно говори о „витешком лудилу“, а на преносном о „хришћанском лудилу“. Тај виши, секундарни смисао остварује значење на подлози *Посланице Коринћанима* и, начелно, јеванђеља.

VIII ОЦЕНА НАЧИНА ПРИКАЗА И ТУМАЧЕЊА РЕЗУЛТАТА ИСТРАЖИВАЊА

Докторска дисертација Јасмине Арсеновић-Вујотић самосвојан је и вредан пажње допринос тумачењу *Дон Кихота*. Кандидаткиња је наследница тзв. „меке“ или „романтичарске“ оријентације у тумачењу Сервантесовог романа (насупротив тзв. „тврдој“ и „објективној“), доминантне у крилу српске културе још од 19. века, а у доброј мери важеће

и данас. Тај приступ, који даје предност анализи из перспективе читаоачевог хоризонта а тиме, често, и симболичном тумачењу романа, одувек је био присутан на овом простору, како у остварењима домаћих критичара, тако и у страним делима преведеним на српски. Свакако, широко поље литературе коју је кандидаткиња користила не искључује многобројне и разноврсне наслове најновијих сервантистичких студија на више језика, са акцентом на онима који истражују Сервантесову мисао, однос према Еразму и/или вери (М. Батајон, А. Виланова, А. Форћоне, Маркес Виљануева, Р. Фајн), али и друге видове пишчеве уметности и духовног амбијента у коме је поникао (Клоус, Регера и други). Теза „Новозаветни подтекст *Дон Кихота од Манче* Мигела де Сервантеса“ је од почетне идеје до финалног исхода плод личне иницијативе кандидаткиње, њеног оригиналног читања Сервантесовог романа и медитирања над њим, наравно уз праћење и усмеравање од стране менторке. Такође је резултат исцрпног истраживања релевантних остварења која су током протекла два века написана о овом ремек-делу шпанске и светске књижевности, а која се броје на стотине, па и на хиљаде. Укупни труд Јасмине Арсеновић-Вујотић, као и остварени резултати, су за сваку похвалу: од зрелости приступа и суптилног, филигранског читања предметног текста, преко локализовања и систематски изнесених, а потом и образложених, елемената сличности, подупртих чврстом аргументацијом, па до коначног закључка о алегоријским порукама које, по њеном суду, постоје испод Сервантесовог наратива. Све то сведочи о смислу за књижевну интерпретацију, одличном познавању *Дон Кихота* и *Светог писма*, о истрајном трагању за аналогијама које нису увек очигледне и способности њиховог тумачења на једном вишем ступњу. Целовитост полазне хипотезе и њена кохерентност, као и доследност аргументације, такође су квалитети ове докторске тезе. Коначни резултат је један специфичан, али легитиман поглед на Сервантесов роман, поглед који, поново, потцртава податност повести о Алонсу Кихану. Докторска дисертација „Новозаветни подтекст *Дон Кихота од Манче* Мигела де Сервантеса“ Јасмине Арсеновић-Вујотић својом оригиналношћу и новином представља референтан прилог корпусу дела која се у српској академској и књижевно-критичкој средини баве *Дон Кихотом*, а врло извесно и шире.

IX ПРЕДЛОГ:

На основу прегледа, вредновања резултата и укупне оцене дисертације **Новозаветни подтекст *Дон Кихота од Манче* Мигела де Сервантеса** Јасмине Арсеновић, комисија предлаже Наставно-научном већу Филолошког факултета да усвоји овај извештај и кандидаткињи одобри одбрану пред комисијом у потписаном саставу.

ПОТПИСИ ЧЛАНОВА КОМИСИЈЕ

1. Др Јасна Стојановић, Филолошки факултет, Београд
2. Др Зорица Бечановић-Николић, Филолошки факултет, Београд
3. Др Кринка Видаковић-Петров, Институт за књижевност и уметност, Београд

